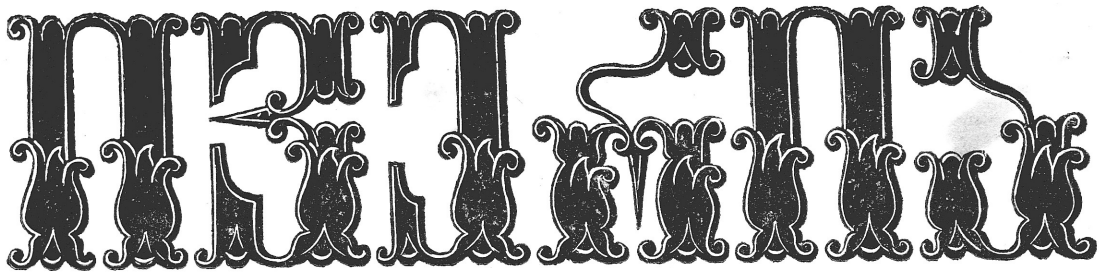

ფელიწადი
პირველი

საქათამბ.
1877 წ.

საზოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

გამოდის ხუთშაბათობით

ხელის მოწერა: ტფილისს, „ივერიის“ რედაქციაში, მთაწმინდის ქუჩაზე, შიოკვის სასახლის შენობა. № 5 ქუთაისს, ასტან ლარტქიფანისძის ბიბლიოთეკაში.

„ივერიის“ ფასი 1877 წელს.

თის თვისა, გაგზავნილ და გაუგზავნილად... 6 მან. —

თითო ნომერი — 15 კაპ.

თუ საჭიროება მოითხოვს, რედაქცია გაასწორებს და შე-
მოკლებს დასაბეჭდათ გამოგზავნილ წერილებს.
განცხადება მიიღება ქართულსა და რუსულს ენაზე.

საძიებელი: I. საქართველოს მატრიანე. — II. ამის ამბე-
ბი. — III. საზოლიტიკო მიმოხილვა. — IV. დიდოქლების
არქეოლოგია და გაზეთი (შემდეგი). — V. სავანისა და ლეკსე-
ბი — VI. ბრძოლა რომის დასაპყრობლად (შემდეგი) —
VII. განცხადებანი.

საქართველოს მატრიანე

(„ივერიის“ კორრესპონდენცია.)

კოდა.—მე არა მგონია ამისთანა დაუდევრელო-
ბა, როგორც ჩვენშია, სადმე იყოს. ყველამ იცის დიდი
და ზატარამა, რომ წელს სომხეთში დიდი საქონლის
ჭირია, ანა თუ ერთმა ხელის-უფალმა ხელი გაანბ-
რიოს და თუ არას იქმს, გულმტკიცეულობა რამ აჩვენ-
ოს მინც ხალხსა. კოდის ახლა-მახლა ბევრს აღა-
გას ჭირისაგან დასოცელი საქონელი ჭერთა გზა და
გზა. როგორც გეტყობა, ჭირიანი საქონელი ხალხს
გაუტყავებია, იმიტომ რომ არც ერთ ლეშზედ ტყავი
არ მინახავს, თუმცა ლეში სხვა ფრივე ხელუხლებელი
იყო და სრულიად მთელი. ნუ თუ ნადირიც კრიდება
ჭირიანს საქონელს, რომ დასოცილთა ლეში ასე ხელ-
უხლებლად დანაოცილდა. თუ ასეა,—ხელის-უფალნი თუ
კაცთაგან სიფრთხილეს არ ჭიწავლობენ, ნადირთაგან
მინც აიღონ მაგალითი. ჭერთა ეს მძოვარი გზებზედ
და მინდვრებზედ, ახლის ერთი საშინელი სიმყრალის
სული, ჭიწამლავს გარეშეშეშე ჭიწრს და სავიწოდებელიც
არ არის, რომ ამის შემდეგ ადამიანის ჭირიც გაჩნდეს.
ნეტა რას ჭიფქრობენ ისინი, ვისაც მინდობილი აქვთ
ამაზედ ფიქრი და მზრუნველობა! რისთვის არიან,

თუ არ ამ შავ დღისთვის. რა არის, ერთი სასტიკი
ბძანება გასცენ, რომ ჭირიანი საქონელი რომ მოკუ-
დებან, არავის არ მისცენ ნება გატყავებისა და უსა-
თუოდ ღრმად ჩაფლან ხოლმე. ამ ბძანების აუსრუ-
ლებლობის გამო ერთ ორს სოფლის მოხელეს კაცს
ჯარბა გადახადებინონ, ან საცა დაუფლელი მძოვარი ნა-
ხონ მამსახლისის ხარჯით დააფლავებინონ და ნახავთ
ეგდებან სადმე კიდევ მძოვარი ქვეყნისა და ხალხის მო-
საწყამლავად, თუ არა.

28 აგვისტოს გაურახის მინდვრებზედ კოდინამ
დიდი წყნული ჩანდა. ამბობენ, თათრებმა ჩვეულების
ძებრ, თავიანთი მოძებრთა და თანა მოსახლეობა ძნებს
გადამტკიცების გამო წაუკიდესო. ეს გულის ამდგომევი
და საზარელი ჩვეულება სშირია თურმე ბორჩაღალს
თათრებში. თუ ვისძებს ვისგანმე წყენა ახსოვს ჯავრს
იმიო ინდის, რომ მზად მოტანილს ძნას, ფრთა მო-
ქვეულად დადგმულს თავის მაწყენარისას, წავა და წა-
უკიდებს ცეცხლსა. ამ ბარბაროზულს ქვეყანს ჯეროვანი
ყურადღება უნდა მიექცეს, თორემ დაიღუპს საწყალი
და მსჭვრალი ხალხი.

კოდში ეხლა შენდება ზატარა მშენიერი საყდა-
რი ოფლის ქვისა, ამბობენ ზუთას ესკასანი თუძინა
დაჯდებაო. ამ ეკვლეხისას ამენებს იქაური მებატრანე
ღენერალ-მაიორი ალექსანდრე საგინოვი თავის საკუ-
თარის ფულითა. ამ საყდართანვე ღენერალ-მაიორი
საგინოვი აზირობს სოფლის სასწავლებლისათვის შე-
ნობის დადგმასაც. აქაურს ხალხს ძალიან ჭიურს სას-
წავლებელის გამართვა.

წელს კოდა და მის ახლო-მასლო სოფლებში ზური ძალიან ნაკლებათ მოვიდა, რადგანაც კალიამ მოჭსჭამა. ამბობენ ეს ცხრა წელიწადიაო, რაც კალია ქსჭამს აქაურის გლეხ-კაცის ოფლსა. ნეტა ვინცაღე ვინ არა ქსჭამს...

სურამი.—ვის არ აგრძობინას ახლანდელმა ომმა? ვინ იღანანაკებს ამასე ისე, რომ გულისანთ არ ამო-იხროს!...

თუძე გი ჩვენში ისეთი მშვიდობასა, უშიშრობასა. რომ ომიანობას არც გი ვგრძობთ, მაგრამ გულის მოსაკლავი და გულ საწყლავი სურათები გი ბევრია.

თვალები უფრო მოსგენებით და გულნი დამშვიდებულნი გვქმნივართა რომ ეს უბედური ბერძნები არ გადმოსულიყვნენ სოხუმიდან. სასარელ და გულსაკგდავ ყოფაში არიან ეს საცოდანები! როცა ესენი სოხუმიში ყოფილან, ამბობენ, თავიანთიყის ყოველი ღონე და საშუალება ცხოვრებისა ქქიანათ; ქქიანათ მამულები, უძნავი და მოძნავი ქიანება, ყოველი გაწყობილება, რაც მიწის მომქმედისათვის საჭიროა. ახლა ამ არეულობის გამო გადმოცვივრულან აქა და ყოველი თვისი ნაწიგან-ნადაგი მონაგარი დაუტოვებით იქა და წამოსულან რომ სულები მინც დაიხსნან თათრების ხელისაგან. ისე საჩქაროთ წამოსულან და დაუცლით სოფლები, რომ ბევრს ვანებში საჭიხელი ყო-შემუელი და მინდვრებში შეილებიც გი დანჩენათ. გელიგე ეს რასაკვირველია თათრების ღუკვით შე-იქმნებოდნენ.

მაგრამ საბრალეობა ვერ ინუგეშეს თავი აქ გადმოსვლით, რადგან გზასუდან დიდი შეწუხება გა-მოუვლიათ, ბევრიც დასოცნილან და აქაც დიდს შეწუ-ხებაში არიან. გადმოსვლისაგე უმაღ სოკი გადასასლ-დნენ ბორჯომისკენ; ღოგიც გაიფანტნენ სურამში და სურამის ახლო სოფლებში, იმ იმედით, რომ იქნება ღმერთმა ქქინასო და სოხუმი ისეე ჩვენ დაგვობურ-დესო და ისეე უკანგე გადავსსლდეთო ჩვენ ჩვენს მა-მულშიო, მაგრამ მე გგონებ, ამ ღოდინში ამ საწყლებს ამოუვიდესთ სული. უძინამ ზეტრე მოვიდოდა, ზავლეს ტყავი განძრესო.

მთავრობამ წინადადება მისცა, რომ ისინი გა-დასახლებულ იყვნენ სახელმწიფო ხარჯით სტავრანზო-

ლის გუბერნიასში და ყუბანის მხარეს. ბერძნებმა არ მიიღეს ეს ორის მიხედვის გამო: ზირგული, რომ თითქმის არ არის სასული ავითმყოფი არა ქვეანდეთ — აბა როგორ წავლენებ სიშორე გზასა; მეორე, რო-გორც წყით მოგასსენეთ, იმედი აქვთ, რომ როცა იქნება ველირსებით გიდევ ჩვენს სამშობლო მამულ-საო. ამ თვის ზირგულამდისან ამლევდნენ სულსქითრ მტკ კოპიკეს სახარჯოდ, მაგრამ რადგან უარი სთქვეს სსენებულს წინადადებასედა, ეგ ულუფაც ჩამოერთოთ. არიან ასე უნუგეშოდ და ყოველ მხრით დავიწვიებულ-ნი. ადგილობრივი ადმინისტრაციის არავითარ შემწეო-ბას არ ამლევს და ვინც ჩვენი გლეხების მდგომარეო-ბა იცის, ის დარწმუნებული იქმნება, რომ არც ამით მხრით მოსალოდნელია რაიმე შემწეობა: „კაჭკაჭს რა აქვს, რომ ყვავს რა მისცეს!...მუშაობაც არ სად არის რომ ამით მინც ირჩინონ თავი; მუშაობა არ ესარე-ბათ, ოღონდ გი სამუშაო იყოს. ისინი ვინც შიგ სურამში არიან გიდევ შოულობენ ვანახრობით სა-მუშაოს და თითო ორთლად გრამს რჩების და ზოგნი აქ მყოფნი საშხედრო ექიმები შემწეობასაც ამლევენ— მიხედვენ სოლმე, სოფლებში მყოფები გი უფრო უნუგეშოთ არიან. აი გზით მიმავლათ მე და აქაურ-მა ერთმა ფერმალმა ვნახეთ ერთს სოფელში შემდეგი სურათი: როცა შეგელით ერთ საბსელში, საცა ამ ბერძნე-ბისაგან ერთი მოსასლე დაბინავებულიყო, ვნახეთ ლაგ-სე გაშლილ ფარდასედა მისგენებული სამი მცხედარი; იმათგან ცოცხა იქით კუთხეში ორი ავითმყოფი იწვა, უკანასკნელ მდგომარეობაში მყოფნი, ამით გატს ესეკოდნენ სამი ზატანა ემაწვილნი. ამ ემაწვი-ლებს გიდევ რა უჭირდათ? უსასკობისაგამო არა ქგრძობდნენ იმ საშინელ უბედურობას, რომელსაც მათ გარშემო თავისი სასარო ფრთები გაეშალა, ის საწყლები გულგრილად უყურებდნენ მცხედრებისა და სულმობრძავთ სხუელთაგა. ფეხზე დადიოდა მარტო ერთი თხუთმეტი წლის ემაწვილი ბიჭი, რომელმაც არ იცოდა რა უქმნა: მკვდრებსე ეტირნა, თუ ცოც-ხლებისათვის ყური ეგდო. ..

ისე დღე არ გაივლის, რომ ამათგანი სამი-ოთხი მიწას არ მიიბარონ.

ურბეო არ იქნება, რომ ვინც რიგია, იმან ყუ-რადლებს მიაქციოს ამ „დადამის“ შეილებსა, რაიმე

დონისძიებას აუზინონ, დაიხსნან სწავლები ამ ტანჯვი სკან და ჩვენც ამ გულ-საკვდავ სანსახაობისკან.

არც ჩვენი სურნამი გადაურჩა წლეგანდელ სხვას და სხვას გვარს სნეულებას. მუცელა, წითელა და საქონლის სენი ძალიან გაკრცელებულია. ახლა აქ დიდით სავტომბოლია უქვიძობა. ხალხმა გაიწყვიტა იმედი მითხვებზე, რადგან იმათი მეთოსაობა ამ სნეულებათა წინააღმდეგ ველანასა ქსტრის და ფანითი ვქებენ ექიმებს, მაგრამ ჩვენ სოფლებს ვინ აღიარებენ ექიმს! რამთონი ხალხი იულიტებს ამ უქვიძობის გამო—ანგარიში არა აქვს. აი მოგასხენებო ერთ შემოსხვევასაც: აქაურ ერთს სოფელში ერთი ქალი ავით უოფილას ცხელებით. ერთხელ, როცა მისნი შინაურნი უოფილას გარეთ მუშაობაზე, საჭმლის მზადების დროს გული წასვლია და ჩავარდნილა ცეცხლში და წაჭადების ცეცხლი.

როცა ცეცხლს ხორცამდე მიუხწევია გამოფხინებულა. იმის ყვირილ-წივილზე მოცვიფრულან მუშობლები და დაუსხნათ სიკვდილისკან. გადარჩენის იმედი არისა, მაგრამ მკურნალი არ არის. გვერდი ისე გამოსწვია, რომ ძვლები ძილად სხანსა.

ს. ბაერელი.

იპირატი.— მოსავლის შირი შეიცვალა: ბუნებამ ორის თვის გვალვის შემდეგ მოგვამორა თავისი რისხვა და ამ 5-9 აგვისტოს მშვენიერი წვიმა მოგვიფლანა, რომელმაც თითქმის ამომწვარი სიმინდი სულსედა მოიფანა. აწ მას თბილის ტაროსის გარდა აღარაფერი ქსტრია. ჰურის და ქერის მოსავალი მშვენიერია. ვაზს კი აღარაფერი ეშველა რა. სნეულებანი, რომელნიც „ივერიის“ № 24 „საქათოველას მატინაში“ იყო მოხსენებული ჯერ კიდევ სუფევს იმერეთში. შირუტეთა ჭირიც არ მოგვმოტება. ამ უკანასკნელში თურქულის გარდა ადგილი უჭირავს ერთ გვარს შესავარს სნეულებას, რომელიც ადამიანის მუცელას მკვავსა: შირუტევი ამისკან ავით გამხდარი მუცელში იხსნება და მსწრაფლად კვდება. ამ სენს აქ „ჭირს“ უწოდებენ. ამის წამალი არ იციან, რანსაგამო საქონელი მომეტებულ ნაწილად ძროხას და ხარი მრავლობით ქსწვდება. კულამიდან ფარცხა-ნაყანეში მოგდიოდი და მარტო ამ ორ სოფელშია, რომელნიც ერთი-ერთმანერთზედ

30 გერსტის სიგრძეზეა, ორმოცამდე ძროხას და ხარი შოგი მკვდარი და შოგი მოჰკვდავი ვნახე მე თვითონ.

ი—ა ი—ძე.

— აი ამ შირუტევის ჭირის ვითარებაზედ რას იწერება მეორე გორრესზონდენტი გურიიდან: „ეს სნეულება იწეება იმით, რომ შირუტეს უცებ ყურები მიწს ეშვება, თვალში ცრემლი მოსდის და ძიულს ატეპულებსში რადაც სიზანტე და დადაფულობა ეტეობა. მეორეს თუ შესამეს დღეს შირუტევი საჭმლის ჭამას თავს ანებებს, თან კვხეს და სშირათ ტანში ძვერაც მოსდის; შემდეგ ამისა შირუტეს მწვანეთ ნაღველის ფრად ტანიდან ასაქმებს, თან ოფლს ასხავს და შირიდან საშინელი სიმყრალე ამოსდის. ერთს კვირაზედ, ანუ ცოტათი ადრე შირუტევი კვდება საშინელის ტანჯვით და მწუხარებით. შესანიშნავია რომ ამ სენით მკვდარი შირუტევი რომ გასჭრათ, მამინ ნახვით შემდეგსა: ძიული შიგნეულობა ფერ-ცვლილია, თითქმის ვისმეს მოესანძლოს, ყველაზედ უფრო გამოცვლილია სანაღველო ბუშტი, რომელიც მეტად გადაიდებულა.“

„სხვას და სხვას გარემოებამ და სნეულებამ, და სნეულნათა შორის ნამეტნავად მუცელკეთილად ხალხს საჭმე გაუჭირა. ხალხი წელში გახრლია და არ იციან რით დაიხსნას თავი ამ საშინელის გაჭირებეიდან.“

ი. თაყაიშვილი.

მ მ მ ს ა მ ბ მ ბ ი

26 მარამოზისთვიდან, როგორც მოგხსენებათ, რუსის ჯარი, რომელსაც მიეხრო რუმინის ჯარიც, პლენას მისდგომია და ცხარი სროლა გამართულა. 30-ს სამი გამაგრებული ადგილი ღენერალს სკობელევს დაუჭერია და ერთიც ღენერალ როდიონოვს. მეორე დღეს ბრძოლა ხელმეორედ ატეხილა და ღენერალი სკობელევი იძულებული ყოფილა თავი დაენებებინა წინადლის დაჭერილ ადგილებისათვის. პირველს და ორს ენკენისთვეს სროლა არ შემწყდარა. 2-ს სალამოს ექვს საათზედ ოსმალებს ცხარი სროლა დაუწყვიათ

იმ ადგილისათვის, რომელიც ლენერალ რადონოვის მიერ იყო დაჭერილი, მაგრამ ვერა გაუწყვიათ რა და უკანვე დაწეულან. 26 მარიაშობისთვიდამ მოყოლებული 3-ს ენკენისთვემდე ჩვენის მხრით დაჭრილთა შორის 239 აფიცერია და 9,482 (ცხრაათას ოთხას ოთხმოცდა ორი) ჯარის კაცი; მოკლულთა რიცხვი 3,000 (სამი ათასია). ერთის სიტყვით დაჭრილთა და მოკლულთა შორის მიახლოვებით 200 აფიცერია და 12,500 ჯარის კაცი. რუმინის მხედრობასაც დიდი ზარალი მისცემია: ორს ენკენისთვემდე 60 აფიცერი და 3,000 ჯარის კაცი დაჰკლებია, დაჭრილთა და მოკლულთა რიცხვი ერთად რომ ავიღოთ.

— 1 ენკენისთვეს ლენერალს ლორის მეღი-მელიქოვს, რომელსაც მუხთარ-ფაშის ადგილ-მდებარეობა უთვალისწინებია, პატარა სროლა მოსვლია ოსმალებთან; ამ სროლაში ჩვენი ერთი ჯარის კაცა მოუკლავთ და 23 დაუჭრიათ. ოსმალოს მხრით კი მარტო დაჭრილთა რიცხვი 86 კაცია.

— შუა-დაღისტანის რამდენსამე სოფლებში არეულობა მომხდარა; ამის გამო გიორგიევსკის ხიდთან აჯანყებულთა და რუსის ჯარის შორის ომი გამართულა, ჩვენი სამი აფიცერი დაუჭრიათ, ჯარის კაცთა შორის 8 მოუკლავთ და 36 დაუჭრიათ. აჯანყებულთა შორის ათი კაცია მოკლული.

— ჩერნოგორიელებს კიდევ სამ ალაგას გაუმარჯვნიათ.

სუხუმი ეხლა, როგორც მოგეხსენებათ, ჩვენ ხელთ არის და ოსმალოს ჯარისკე უკან გაბრუნდა და თან აფხაზებიც წაასხა, რომელთა რიცხვი დიდია. ამის შესახებ გაზეთის Indépendance Belge-ის კორრესპონდენტი ტრაპიზონიდან იწერება შემდეგს: „აქამდისინ (ე. ი. 12-ს მარიაშობისთვემდე) ოსმალებითი გადმოსახლებულთა რიცხვი ოცი ათასამდეა. მათ შორის ცოტაოდნე მეგრელიც ურევია, სამოც სახლობამდე, ესენი აფხაზეთში სცხოვრობდნენ თურმე. ესენი თავის ნებით არ არიან გადმოსულნი და სრულიად არ მალევენ უკან დაბრუნების

სურვილს როცა ომიანობა შეწყდება. ამის იმედი აქვთ, იმიტომ რომ მათ არავითარი მონაწილეობა არ მიუღიათ აჯანყებაში. ბევრმა მათგანმა მფარველობა იტალიისკონსულს მოსთხოვა, რადგანაც ამის მფარველობის ქვეშ იმყოფებიან რუსეთის ქვეშევრდომნი მას აქედ რაც ომი ასტყდა.

„აფხაზები კმაყოფილნი არ არიან თავის ახალის მდგომარეობისა, თუმცა ხონთქარმა თავისი ადიუტანტი გაგზავნა მისაგებებლად, რომლის პირითაც შეუთვალა, რომ რა წამსაც შესაძლო იქნება იმ წამსვე შევეუდგები თქვენს დაბინავებასაო. აფხაზელებიც იმიტომ გადმოსახლდნენ, რომ ბევრს რასმეს დაჰპირდა მათ ხონთქარი. იგინი დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ ოსმალოს მთავრობა ჯეროვან ყურადღებას მისცემდა მათ პირველშივე და არ მოუცდიდნენ სამუდამოდ დაბინავებას. მაგრამ იმედი უმტყუვნათ. ეხლა თან და თან დლიურ პურსაც უკლებენ. წარსულ კვირას ლენერალ გუბერნატორს წარუდგინეს თავისი უილაჯობა და სთხოვეს მთავრობამ რაიმე შემწეობა მოგვეცეს ან ფულით ან პურიითო. გუბერნატორმა მაშინვე ტელეგრამა გაგზავნა სტამბოლში, მაგრამ ჯერ არავითარი პასუხი არა მოსვლია.

„ჯერ-ჯერობით ამხალხმა თავის ნივთების გაყიდვას მიჰყო ხელი და შიში არის, მერე ქურდობას არ მიადგეს უილაჯობის გამო.

„როდესაც აფხაზელების მოსვლა გაიგო ქალაქმა ძალიან შეშინდა, რადგანაც ისინიო, ამბობდნენ, ქურდობას არიან მიჩვეულნი როგორც ჩერქეზებო, მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ ამ გვარი აზრი ცოტად თუ ბევრად ცილის წამებაა. ჩერქეზებისა და მათ შორის ერთი დიდი განსხვავებაა:

„იქნება ამათაც ჰსურდეთ ქურდობა, მაგრამ ქურდების სახელისა კი ჰსცხვენიათ და ერიდებიან, მაშასადამე ჰგრძნობენ ქურდობის საძაგლობას. ესეც დიდი წარმატებაა ჩერქეზებისა და ქურთების შედარებით.

„მას აქვთ რაც აქ არიან, ამათ არავინ არ უჩივის. მხოლოდ ერთი საყვედურია მათკენ მისაქცევი: იგინი ამტყრევენ თავისის ბინის კარებებს და ფან-

ჯრებს, ხეილებს ჰგლეჯენ ცეცხლის გასაჩენად საქმილისათვის. სუხუმში კი სრულებით სხვაფრივ იქცეოდნენ: იქ ააოხრეს ყოველი სახლი, გამოიტანეს რაც გამოსატანი იყო და სულ ნახევარ ფასად გაასაღეს აქ.“

საზოლიტიკო მიმოხილვა

საზრანგეთი.—ტიერის სიკვდილმა ზოგს სისხრული მოუტანა, ზოგს მწუსრება. რესპუბლიკის მოწინააღმდეგე გასეთებს უსაჩინო, ტიერის შემდეგ რესპუბლიკელებს მოთავედ ვიღა ეყოლებათო. ამაზედ გაზეთი République Française, რომლის ხარცი და სული გამბედა აჩის, უნახებს შემდეგ: „რამდენსამე კვირის შემდეგ საფრანგეთს თავისი ბედი თვის სულთ ეჭირება, იგი აღიარებს თავის სურვილს. იგი ჩამოატარებს კენჭს ისე ვითომ ტიერი ისევე ცოცხალი ყოფილიყოს. გაცი მოკვდა, მაგრამ მისი სული ისევე ცოცხალია. ეს სული ამოქმედებს მათ, ვისაც მოუხდება ტიერის მიერ დაწვებულის საქმის დაბოლოება. დიდებულს ხალხს, რომელსაც თავისუფლობა ჰსურს და დონისმიება: აქვს პარტიკულინის თავის სურვილს, აჩას დროს არ შემოაკლდება გაცი მოღვაწე და მეთაური.“

მაგრამ უნდა მოგახსენოთ, რომ თვით მაკ-მაგონმა და მისმა მინისტრებმა ზრდილობა გამოიჩინეს და მწუსრება გამოუტანდეს ტიერის მეუღლეს. მინისტრმა ფურტუმ წინადადება შეიტანა სამინისტროს სასტოში, რომ რადგანაც ტიერს დიდი ღვაწლი დაუდგია საფრანგეთისათვის, ამიტომ სასულმწიფომ მისი დასაფლავება თავის სარჯით უნდა მოხდინოსო. მთავრობა გულში რასაკვირველია უსაჩინო ტიერის სიკვდილი, მაგრამ თავის მომხრე გასეთებს მაინც არ აჭყვას და ზდილობას არ გადუღებო.

ყველა მხრიდან ტიერის ცოლს ტელეგრამები მისვლია, რომლითაც უცხადებენ დიდს მწუსრებას მის ქმრის გარდაცვალების გამო. უცხო ქვეყნების ხელმწიფებისაგანაც მისვლია ტელეგრამა, — ყველაზედ უწინარესს ბელგიის კოროლისაგან, შემდეგ რუსეთის ხელმწიფე იმპერატორისაგან.

ზემოდ მოგახსენეთ, რომ მთავრობას უნდოდა სასულმწიფო სარჯით დასაფლავების ტიერი და ეს თავისი სურვილი აცნობა ტიერის მეუღლეს. ქვრივმა მიუგო, რომ ამის თანახმა მხოლოდ იმ პირობით ვიქნებიო, თუ დასაფლავების რიგი და წესი ჩემ სულთ დაჩხებაო. მთავრობას არ მოეწონა ეს აზრი. კარგად იცოდა, რომ მცხედრის გასვენებაში პირველი ადგილი ეჭირებათ ტიერის მეგობრებს და რესპუბლიკის დასის კაცებს. მთავრობას უნდოდა, რომ ეს გარემოება აეცილებინა თავიდან და მათ მაგიერად თავისი კაცები დაევენებინა და მით ცოცხალი თანაგრძნობა მანც შეეძინა ხალხისაგან. მაგრამ ტიერის მეუღლე და მთავრობა ვერ მოერიდნენ ერთმანეთში და ამიტომ ტიერის დასაფლავება თვით იტვირთა მისმა მეუღლემ თავის სარჯით და თავის სურვილის თანხმად.

— იმ სენატორებმა, რომელნიც რესპუბლიკის დასს ეგუთვნიან, შემდეგი მანიფესტი გამოაცხადეს საფრანგეთის ხალხისადმი ტიერის სიკვდილის თაობაზედ:

„ტიერი თვისი მამულის შვილიო, საფრანგეთმა იგრძნო ის დიდი უბედურება, რომელიც შეემთხვა მას ამ უამად. ტიერი აღარ აჩის. ამ ვაკანტისაგანც დღეში ჩვენ, სენატის რესპუბლიკელი, ვაღებოთ და ვაღებოთ ჩვენ თავს ერთსულ კიდევ აღვიაროთ ჩვენი ერთგულობა რესპუბლიკისადმი და იმ მტკიცე და გონიერ პოლიტიკისადმი, რომლის მაგალითი უჩვენა ქვეყანას განსვენებულმა მამულის შვილმა. ტიერი მიემხრო რესპუბლიკას თვისი გონებისა და სამშობლოს მოყვარეობის ძალით. მისი აზრით მხოლოდ რესპუბლიკის შემდეგ დაედგინა კეთილი მმართველობა; მხოლოდ რესპუბლიკის შემდგომი დააკმაყოფილოს ერთს და იმავე დროს წესიერება და თავისუფლება და ბოლო მოუღოს იმ მოღვაწეობას, რომლის გამაჩვევებისათვის პიროვანი უფლება (ე. ი. მონარხია) აჩის საჭირო.“

ტიერი თავისდღეში ხალხის თვით-უფლების მოღვაწე იყო და ამავე მოღვაწეთ გარდაცვალება იგი უარამც თუ მოხერხებული მმართველი იყო საფრანგეთისა, რომლისა გამო შეიძინა ხალხის მადლობა, უცხოეთის პარტიის ცემა, აჩამედ თვისი მაგალითით დამტკიცა, რომ განათლებულსა და თავისუფალ ქვეყანაში მშვიდობიანობა, შრომა და კეთილმდგომარეობა ფიცხლავს აჭყვავდებიან, როდეს-

„სადა უმადლესი მმართველობა იმ გვარ კაცის ხელშია უხოდმი, რომელიც თვის სახელს კონსტიტუციისა და ხალხის სურვილის პატივისცემასევე ამყარებს.“

„მკითხველს მამულის შვილსა, საფრანგეთს არ აკლავს პატივისცემის და ღირსეულობის პირობა: იგი იმ უმადლეს ანონ განაგრძობს ტიერის მოვლას და მიუცხენ თავისუფალსა და ზომიერის რესპუბლიკის დადგენას, რომელიც დაკმაყოფილებს ყოველს კანონიერს საჭიროებას და გზას მისცემს ყოველს წამბატებს.“

„ამ უმადლეს ჩვენი მიდრეკილება იგივეა უხოდ აქამდე იყო. საფრანგეთს კენჭი მიუცემს ანტიკონსტიტუციის. ამ მომავალ ანტიკონსტიტუციის სიმტკიცედ და ერთობით უნდა აღიაროს თავისი სურვილი.“

„გაცი წავა წამოვა, მაგრამ დედა-აზრი უგადავია. უტიერმა გვიანდერმა ჩვენ გამოცდილებისა და სამშობლოს-მოყვარეობის მაგალითი, რომლის წინაშე ყოველმა რესპუბლიკელმა ერთგულმა უნდა იმდროს, და ამასი მიდებარებს ის ღირსეული პატივიც, რომელიც შეგვიძლიან ჩვენ გადუხადოთ ტიერს—მაგ წაჩინებულს ირანციელს.“ ამ მანიფესტს ხელი უწერიანთ ყველა რესპუბლიკელთ სენატორების წამბატებელთ, განურჩევლად და საერთოდ.

ეს მანიფესტი სხვათა შორის მით არის შესანიშნავი, რომ მთავრობას უწევს ყოველს იმედს ზოგადი ზომიერ რესპუბლიკელებთან მორიგებისას. ამ მანიფესტით ეს ზომიერი რესპუბლიკელებიც ეუბნებიან მთავრობას, ჩვენი სურვილიც გადაწყვეტილია და ტყუილ უბრალოდ ხუ სწუნდებითა.

მანინ საზოგადოთ უნდა მოგახსენოთ, რომ რესპუბლიკის დასი საკვირვლად სარგებლობს ტიერის სიკვდილით და მისის განუსაზღვრელის ქება-შესხმით ჭსურს ვერც ამოყაროს აწინდელის მთავრობისა.

— სასამართლოც გამბეტისათვის სამი თვით დატუსალება გადაწყვეტილია და 2,000 ფრანგი ჯარი. გამბეტა, რასაკარგვლად, უმადლეს სასამართლოში გადიტანს საქმეს, მაგრამ თუ იქაც კსვე გადაწყვეტილება განუჩინეს, ცუდი საქმე დაკმარდება რესპუბლიკის დასსა. საფრანგეთში სუფევს კანონი, რომლის ძალით ყოველს კაცს, რომელსაც სასამართლომ გადაწყვეტილია ერთის თვის (ან მეტისა) საპატივსულო, სუთის წლით უნდა წაერთვას ანტიკონსტიტუციის უფლება. მაშასადამე გამბეტასაც არ შე-

ეძლება მონაწილეობა მიიღოს საფრანგეთის საპოლიტიკო ცხოვრებაში სუთის წლის განმავლობაში. ამისთანა ნიჭიერისა და გაუჩინანის კაცისათვის, როგორც გამბეტას, ხმის ამოწვევა და ენის მოკვეთა დიდი დასაკლავისა საფრანგეთისათვის. გამბეტა, როგორც ეტყობა, ცდილობს, რომ მომავალ ანტიკონსტიტუციის ანტიკონსტიტუციის მისი საქმე და ანტიკონსტიტუციის მიიღოს მონაწილეობა. ამიტომ გამბეტა არ მისულა სასამართლოში მისის საქმის გაჩვენის დროს. ამის გამო საქმე რასაკვირველია სედეტორად განიხილება.

— მაკ-მგონს ვერც თავისი მოგზაურობა, როგორც მოგახსენებთ არ გაუთავდება. ქალქს ბორდოს რომ მისულა სხვათა შორის შემდეგი უთქვამს ქალქის მოთავესათვის: დაწმუნებული იყავით, რომ მშვიდობიანობა არ დაიძლევა, როდესაც პარლამენტის საკვლად გამოვიწვევ ჩემს ქვეყანას (ე. ი. ანტიკონსტიტუციის დროს) და კონსტიტუციის, რომელსაც თქვენ ერთგულად ემორჩილებით და რომელსაც მეც ერთგულად დავიცავი, დაუბრუნებელი იმომედებს ხალხის წამბატებისა და კეთილმდგომარეობისათვის.“

ინგლისი. ინგლისის გარეშე საქმეთა მინისტრს, ლორდს დერბის შემდეგი სიტყვა წამბატებულს ლიბერალურში აღმოსავლეთის რიგების შესახებ: ჩვენ ვინმართ ყოველი დინსიძება, რომ ეს საუბედურო რიგ არ გამართულიყო, მაგრამ ვერც გავწყეთ რა. წარსულს რომ გადავაჯლოთ თვლი ანა მგონია, რომ რისამეს გარიგება შესაძლო ყოფილიყო. ორივე მხარე (მუბრძოლე) დაწმუნებული იყო, რომ რიგ ადრე თუ გვიან აუცილებელია, და ამ გვარ გარემოებაში ყოველგვარი შუამდგომლობა ფუჭია.

„მე არა მგონია, რომ ესა დრო იყოს შუამდგომლობისა მუბრძოლთა მოსარჩევლად. ინგლისს არ შეუძლიან შუამდგომლობის სურვილი გამოიხილოს, როდესაც ანტიკონსტიტუციის იმედი ანა აქვს, რომ ის შუამდგომლობა გასჭრის. მაგრამ შუამდგომლობის დროც მოვა, და იქნება მალეც მოვიდეს; — მაშინ, დაწმუნებული იყავით, ამ შემთხვევას ხელიდგან არ გაუშვებთ. ჩვენ ყოველ დინსიძებას ვინმართ, რომ ჩვენი მესობლები განსაჯდელიდგან გამოვიყვანოთ და იმავე დროს ვეცდებით, რომ ჩვენ თვითონ არ ხავეცივდეთ იმავე განსაჯდელში.“

ამ გვარის ლაზარაჟი ვერაფრად მოსწონს, მაგალათებრ, გაზეთს Times-ს, რომელიც იმ აზრისაა, რომ ინგლისი და სხვა სახელმწიფოები ესწრაფენ უნდა გაერიონ საქმეშია და რძინანობა შესწავლიან. ამ გაზეთის სიტყვით აღმაღლება იმისთანა დაბრკოლება დასვედრეს რუსებს, რომელსაც არავინ ეკრძაში არ მოელოდა. რუსეთი, რასაკვირველია, გამარჯვებული გამოვა ბრძოლიდან, რადგანაც მას უფრო მომეტებული და სერსიანად განწყობილი ჯარი ჰქვას, მაგრამ ცხადია ატრეტიკი, რომ ეს გამარჯვება ძალიან ძვირად დაუჯდება რუსეთს და დიდს მსხვერპლსაც დაადებინებს. ამასვე დროს ძნელი საცოდნელია თუ რა გამოვა ამოდენა მსხვერპლიდან. ეკრძაში ბოლო უნდა მოუღოს ამ სამწუხარს ომსა და ინგლისი, სხვა სახელმწიფოთა თანხმობით, საქმეში უნდა ჩაერიოს და თავისი მოქმედების საფუძვლად სტამბოლის კონფერენციის წინადადება უნდა იქონიოს. ესლავებო თორემ მერე გვიანდა იქნება.

დილოელუბის ახელუობა და ახხეთი.

(შემდეგ) (*)

ამის შემდეგ მკითხველებს მოვასხენებთ დილოელუბის ახელუობის ამბავს იმ სახით, რა სახითაც შე ყოველდღე მიწერია.

9 თბთვეს. — არანანო-თარანანო გაუწვევტელი იყო, — დილა ნისლიანი იყო, მაგრამ ავდას არ მოასწავებდა. ნისლი მთაზედ სხვა ყოფილა, — მიუახლოვდით, თუ არა მოებს, — ნათლისცემელშივე დასსა წვიამ. რა დავადექით-უსწორ-მასწორო მთის ბილიკებს, — გულმა ძვარი-ძვური მოუმატა, წვიამ ჩიარა ბეჭებს, — ეთქვი: „რავინა ჩემო თავო, რაზედ იჭირებ საქმეს, — ამ მიკიბულ მოკიბულებში სუთი ლეკი, რომ იყოს ჩასიფრებული, ხომ ტუტა გვადინა!.. ამ ფიქრებსზედ ამეღურსა მთელი ტანი, — მაგრამ რას გავაწობდი, — მიბძანეს და წაველ — რამქმნა. მეტათ შავგაიერსა წვიამ, — ჯარი ძალიან დაიღა და ყველა ამისგამო ჩვენსა სარდალმა საჭიროთ დაინახა, — ჯარი მასლობლათ დაეპანეკებინა. ბინა დავდეთ ჯაჭვის ხიდის თავში, რომელიც მდებარებს თერთმეტს

ვერსტზედ ს. სახუიამ. დასტეს ბინა, — ეთქვი თუ ესლავ წაეყრებინა-ცხვარსავით მეტეი, მაგრამ შენც არ მომიკვდე, დაანთეს ცეცხლები, დაიწვეს ყველგან რუსულათ, თუ ქართულათ სიმღერა. მეტათ მხიარულათ იყვნენ ყველანი.

10 თბთვეს. დილა მშვიდობით გათქნდა. წვიამ მინც კიდევ არ გავშვებოდა, ეჭვს საათზედ დილით მუშა ხალხი საქმეო მცველებით, გაიგზავნა წინ გზებისსაკეთებლათ. რვა საათზედ დაიძრა ლაშქარი. სულ ლეკების ხოცვასზედ და ულტასზედ იყო ჩუი-ჩუმათ ლაზარაჟი, — უტეობდათ ხალხს, რომ ფანს მიუახლოვდნენ, ყურები უფრო მტკიცათ ეჭირათ, განკარგულესაც მეტათ ფთხილი და სასტიკი იყო. შეეუდრეთ ყადორის სერს, ბერს ლეკს შაუურთსეს ცოცხალი და მკვდარი, როცა ჯარმა დაინახა დამწვარი და დაქცეული — მშენიერი ყადორის ციხე. ძირიდან კიდევ ისე გასამცლებული არ ჩანდა. მამებრინა ყელში სული. ამ თვალ აუწვდენელს აღმათ-ზედ. გამწვრივდა ჯარი თითო-თითოთ, მიდის და ვერ ავიდა, — სად იყო ერთი რციოდე მარჯვე ბიჭი — სერე-ბიდან ერთი ტუტა ედინათ ხეერთის. ავედით როგორც იყო, მაგრამ ძალიან ფთხილათ, წინდახედვით. დამწვარ-მა, დანგრეულმა ყადორის ციხემ აგვიდრინა გული. ეს ციხე გარდა იმ მნიშვნელობისა, რაცა ჰქონდა სამხედრო ანგარიშით, — წარმოადგენდა მშენიერს შესაფარს ადგილს მწვემსებისათვის და თვით ლეკებისათვისაც ცუდს ამინდში: აქ ყოველთვის ყარაულები იდგნენ — თვითონ ლეკებივე მწვემსები როდესაც უძმინდობისა გამო ვერ გადაიტანდნენ თავიანთ სურსათს ბინაზედ, — აქ შეინახავდნენ ხოლმე ზერს, მარილს და სხვას და აქედამ წვრილ-წვრილათ გადაჰქონდათ ბინაზედ. ამის გარდა — მოკიდებული კახეთიდან ვიდრე სიტრახომდინ, ანუ ხოფრამდინ — სოფელი არ არის, თავის შესაფარი ადგილი ხოლოთ ეს ციხე იყო როგორც აქედამ, ისევე იქედამ მომავლის მგზავრისათვის. აი ყველა ამისა გამო ბერის დაიგრა გულში ხელი, გაუსწორა თოფს ტალი. ჰატ: რა დასვენების შემდეგ გაუდგოთ კიდევ გზას და რამთვესაც უახლოვდებოდით ცხვრის ნაბინავრებს იმთენი უფრო მეტათ გვიდრინავდა გული ჩახულს სურათებისაგამო: გზის მარჯვენა და მარცხენა მხარეებიდან — მოისმიდა ძაღლების ყიფა; საწელები ძლივს-სანსალით გვიანლოვდებოდნენ ხოლმე; ზოგი ალერსით იქნედა კუდს,

*) „ივერია“ № 27.

თითქოს თავის მხრის კაცი იცნოვო, ზოგი კი მანც ანხსლდებოდა რაც შეეძლო. ეს ძაღლები თუშვე ჩვენის შემცნვარეების ძაღლები იყვნენ. როგორ გვინათ, მითხველო, რას აკეთებდნენ აქ ძაღლები? უდგენ ერთგულ მცველებათ-თავიანთ ზატრანებს, რომლებიც მეტათ სავადვით ეყარნენ დახეხილები. ყველა მიცვალებულს ორი და სამი ძაღლი ეჭვა გაჩემო, და ზოგი იმათგანი ისე იყო მისუსტებული, რომ ყვეანც კი აღარ შეძლო. ბევრმა იცნო თავისი მცხედარი, ბევრმა გადმოყარა გამწვანებული ცრემლი... ყველა იგინი მეუფროსეს განკარგულებით დასაფლავა ჯარმა როგორც მოხერხდებოდა აქეთ-იქით სერებოვად ბევრი მეფიარი გამოჩნდა, ისინი კიდევ ედგნენ მცველებათ ნაბინავარ ადგილებს, — ეს იგი იმ ადგილებს, სადაც ერთხელ მანც სავადვით ეჭვით. ბევრგან ბინებოვდ ყველიც და ფეხილიც იყო, მაგრამ ამ ერთგულს და მართლად სავადვალს ზირტუვებს ზირიც არ ესლოთ და ასე 31-მანისიღამ მოკვიდებული — ათს თიბათვედვე ეს ძვირფასი ზირტუვები მშვირ-მწუფრვალები არ მოშორებიათ არც თავიანთ მცხედართ-ზატრანებს და არც ნაბინავარებს. ამ სურათებმა მეტათ ახლევს საღბი, — ყველა ჩქარობდა, ყველა ეძებდა დროითი შეტაკებას მტერთან და სამაგიეროს გადასდა.

ჩვენს ჯარს ამოჭყენენ ის მწვემსებიც რომელთაც ცხვარი დაჭრატრეს და რომელნიც ლეკებს გადურჩნენ და ჩამოვიდნენ კახეთს ამის ჩამოსატანად. სასაცილო და სამწუხარო იყო ამ საწვალუმის გულხატკენის მწვემსების საქმე. ისე ალერსიანათ და მსიარულათ მიესალმებოდნენ თავიანთ ძაღლებს — თითქო შეიღები არიანო. მეტათ ბევრი ხროვა შეიყარა ძაღლებსა. უბანეს, რომ ჯართან ტარება იმათი არ შეიძლება, რადგან ეჩხოდნენ საღბს. ვთქვით, რომ საწვალუმს დაეჭვასებათ ძაღლებიო, მაგრამ აქც ხეხი ფოფილა: მწვემსებმა კარგა-მაგრა დაამდეს ძაღლები, შემდეგ აიღეს ჩობასები, შეტუქსეს, — საცრავი ძაღლები გაბრუნდნენ ისევ უკან. მეტე, რომ გორ გვინათ, სად წავიდნენ? როგორც მწვემსებმა სთქვას, — ისეც მოხდა: ეს საცრავები — ისევ ნაბინავებოვად მისულიყვნენ და შემდეგ როდესაც ჯარი უკან დაბრუნდა, გამოუარეს მწვემსებმა და წამოასხეს შინ. მოხლოთ როდესაც ჩვენის ჯარიღამ გუნდი რამ გამოიგზავნებოდა აქედ საჭიარებისა მეტე, ზატრანები გამოც

ყვებოდნენ და საჭმელს მისცემდნენ სოღმე ამ ერთგულს ზირტუვებს.

ეს დღეც მშვიდობიანათ დაბინდდა, — შესანიშნავი არა მომხდარა რა, მოხლოთ ორიოდვე ბარგის ცხენმა არ-თურმა გამართეს და კლდეში მიბმანდნენ. ჯარმა დაბინ-ნავა ორ წვალში. ეს იყო მიჯნა მშვიდობიანობისა, — ამას იქით მტერის შეტაკებას მოკვლოდით. ეს იყო ის ადგილი სადაც ლაშქრობის შემდეგ — დიდოვლებს ედღე-სასწაულათ და ბევრი კარგი ბატონის კანჭი გამოეჩნათ. ერთი დიდი ველი, სადაც ჯარმა დაბინნავა, სასე იყო ცხვრის ტყავებით და ძვლებით. საწვალმა თუშებმა ბევრი თავიანთი მეზობლები და ნათესავების გვამები იპოვეს აქვე, — წვალში ჩაყრილები.

11 თბათვეს გათენდა კარგი დილა, გაუფრქვით გზას, — გააჭირა საქმე აღმართმა. აველით სიტრანსოთ თავ-ზედ, დაგვიდგა ერთი სამატელი ჯარდი, დაჭკვა ზედ ქა-რი და კაი ვაგლანი, საღბი მეტათ დაიღვლა და ამის გამო მოგვეცა რამდენიმე საათით დასვენება. როცა ზატრან გამოიღვრა — დიდმა და ზატრანმა დაუწყვეთ ცქერა სიტრანსოს, — და დაგვანახეს იმათაც. საღბმა მოძრაობა დაიწყო: ლეკები მიხზოდნენ და გამოხზოდნენ ბანებოვად. თანხმად მოცემულის ბრძანებისა, თ. გორკი ჯარჯა-ქემ გაუგზავნა სიტრანსოვლებს შუაცავთა, და ორმო-ციოდვე თუშინც დასავკრავად გაგზავნეს. შასხდნენ ჩვენი ელხები ერთ გორაკანზედ და გაჭკვილეს იქით მსარეს, სადაც სიტრანსოვლები იყვნენ. რამდენი ხნის შემდეგ თხუთმეტოდვე თოფ-იარაღში ჩასხმულნი, მეტათ ლაზ-თიანი ლეკი-ბიჭები გამოემართნენ ჩვენკენ, შამოეყარ-ნენ ჩვენს გაგზავნილებს და ერთათ წამოვიდნენ. რა და-ინანა ჩვენმა ჯარმა მომავალი ლეკები, დაიწყეს ფეხე-ბის ზავა-შუი, მთელი ერთი საათი ერთმანეთს ეუბ-ნებოდნენ: ლეკები, ლეკებიო!.. ერთმა აფიცრვამ მოამ-ზადა კიდევ თავისი ჯარი, — ასე ეგონა იმ უბედურს 15 კაცი მთელს ამ რაზმს დაეცემაო. ეუბნება ჩვენი წი-ნამძღვანი, დინჯათ იყავით, ნუ გეშინიანთ — საომრათ არ მოდიანო. მაგრამ ისე აღელდნენ, რომ საკდალი იძულებულიყო მისულიყო მისულიყო თითონ რაზმში და განემკრებინა საღბისათვის ისევ ის, რაც ზირად იმათ მეუფროსებს უბანა. მოვიდნენ სიტრანსოვლები, — გამოსცხადნენ წინამძღვანთან და გამოუცხადეს, რომ

ჩვენ ჯანყებაში არა ვრეუფავართო, რამდენიმე ჩვენგანი იმ ლევის მილიციასი იმოკლეს, რომელნიც ჯანყებულებს ებძვიან და ყველა ამის დასამტკიცებლათ, ჩვენც თუ გვიბძნებთ—დღესვე მთელი სოფელი შამოვირინცხებით თქვენს ჯარში და სადაც გავგვზავნით წავალთ სამართაო. წინამძღვანის ბრძანებით რამდენიმე ძროხაც მოგვკეს და ზოგი აჩუქეს, ზოგი მიჭყიდეს ხალხს; მაგრამ ზოგმა არ იხება სვიდვა, სახელდობრ, თფილისის ზოგის ბატალიონმა, მტერთან მოკუსულვართ მუქათა უნდა მოგვტანო, მაგრამ წინამძღვანმა არ უუბულა და თვითან უყიდა და აჩუქა. თ. გიორგიმ იმ დღეს დაითხოვა სიტრანსოკლები და უბძანა—მოკრე დღეს მოსვლა. მართლაც და მოკრე დღეს ომობრი დაიანდებულა სიტრანსოკლები გამოსცხადნენ საზღალთან. ცუდი ამინდი მინც არ მოგვეშვა. რადგან სიტრანსოკლებმა მშვიდობიანობა მიიღეს და, როგორც აღმოჩნდა საქმიანობა,—არც ზირველშივე მივლეთ მონაწილეობა ჯანყებაში,—ამისა გამო წინამძღვანმა ჯარი წამართა სუფრასკენ.

სოფელი სუფრა მდებარებს ვაკე სეობაში,—სოფლის გარეშემო მთის ძირებამდე სულ დასრული ადგილები აქვთ. გზა ჩასდევს მთაზედა, რომელზედაც დიდი ხშირი ტყეა. ამ გზას ძველათგანვე უწოდებენ „სისხლის ხიდათ.“ ბევრი ქრისტიანის სისხლი დაღვრილა ამ ბილიზედა. მართლაც და, თუ აქ მტერმა შაუტია, ჯარი გეჩას გააწეობს! მტერს შეუძლიან ტყიდან დიდი ზანალი მისცეს ჯარს, უფრო იმიტომ რომ აქ ჯარი ჯგუფათ მიდის,—მშინ რადესაც თვითან ჯარი კი მაგდვენს გეჩას დაკლებს, რადგან არც ნიშანში ამოღება შეიძლება და არც შეტყვა. ეს გზა, რასაკვირველია მხედველობაში ჭქონდა წინამძღვანს და იმის მეტადინეობა იმაში მდგომარეობდა, რომ თვალ-ნათლივ ჩაეკლათ. დამზვეკვაკვებმა დაწმუნეს წინამძღვანი, რომ სუფრასოკლები დაშინებულნი არიან და რომ ამ ტყეში აჩაკინ არის დამალული. ამასთანავე გზაზედა წინამძღვანს მოუვიდა დიდოს ნაბისავან ქადალი, რომელშიაც ის აცხადებდა სუფრასოკლების დამშვიდებას და სთხოვდა, არ ჩამოეყვანა ჯარი რადგან ჯარის ჩამოსვლით ტირანსოკლები გაუფუჭდებოდათ—და მით შესაძლო იყო სელმეოკრეთ ადგილებულიყო ხალხი. ამის გარდა მოვიდა ამბავი ზოგოვანიკის თ. ნაკამიძისავან, რომელიც აცხობებდა ჩვენს წინამძღვანს,

რომ ის გამოგზავნებულა ს. ასახასკენ და სთხოვდა თ. გიორგი ვარჯაძეს,—ამასაც ისე წაეყვანა ჯარი, რომ თოთხმეტს თიბათვეს შეერთებულის ძალით ერთთ მი-სუფრასკენ ასახოს. ყველა ამისა გამო სუფრასოკლებმა არ შეიძლება და უფრო საშიშიც იყო, რადგან იმ სეობაში დაბინავებულ ჯარს, მაღლა სერებოდა მტერი სულს ამართმევდა და ისე მოვიდოდა საქმი, რომ ჩვენებს უფლებას დაუწეებდნენ და ჩვენ კი იარაღსაც ვერ ვიხმარებდით, ვერც უკან დაგებუნდებოდით, რადგან ცუდი ამინდიც იყო და მასთანა იმ საშინელს აღმართს გათუნებამდინაც ვერ ვივლიდით; მკრე ჯარიც დაღვლილი იყო დასვენებას ითხოვდა, რადგან მოკრე და მესამე დღეს შეტაკებას მოველოდით. წინამძღვანმა აჩხია ყველასკე უკეთესი ადგილი, რომელიც კი იმ არე-მარეში მოიპუნებოდა და დაბინავა ჯარი. ამ ადგილს ეწოდების „ჩრუ-სის ნაღვირალი.“ ამ წოდებას ის მნიშვნელობა აქვს, რომ ჩრუსის ჯარი არა-ერთხელ დაბინავებულა ამ ადგილს. ეს ადგილი მდებარებს ერთს მაღალ სერზედა, რომელიც ჩამდებულა ფერდობებით სამივე მხარეს და ამ ფერდობებზედა ამოსულია ტყე—მოთხე მხარეს წამოუწევს მოკრე მაღალი სერი. თვითონ ეს ადგილი უფრო ვაკიანია ვიდრე—დაბალ-მაღალი. წინამძღვანმა გასინჯა ეს ადგილი, დაბინავა, გაათვინია ჯარი და დამის ყარა-ულები დაუენებინა შემდგომის სასით: ფერდობების თავზე იდგა სიმგერველივ ყველგან ერთი რიგი ყარაულეებისა,—დაბლა ფერდობებზედა ტყის შორისადა იდგა მოკრე რიგობა ყარაულეებისა. ამ სასით მთელი ეს ადგილი, სადაც ჯარი იყო დაბინავებული,—შემოტყეული იყო სიმგერველივ—ოჩის რიგის ყარაულეებით. ამ ყარაულეების ხშირათ დაშინავა და დაზვეკა,—თანხმად მიტყეულის ბრძანებისა—ეღო კალად ჯარის მედვეკეს (დეურენს.) ჩვენის მისვლისავე უმაღ ამ ადგილზედა, მოვიდნენ წინამძღვანთან რამდენიმე სუფრასოკლები,—თავი დაუგრეს და მოახსენეს, რომ სუფრასოკლები მშვიდობიანათ არიან და არა გვარი ვაკში ჩაანყებულებთან აღარ აქვთო. ზეტარ ხანს უკან წინამძღვანმა დაითხოვა ისინი თავ-თავის სახლებში უფრო იმიტომ, რომ ადგილებულს ჯარს რამე უსამოვნობა არ მოსვლოდათ ამითან. წასვლის დროს ბევრმა დაბინავს სუფრასოკლებს—გასახ-ვიდი საკლავები, რქე და სხვა. ყველაფრის აღსრულებას დაგვიბრძნენ. ხალხმა ტანს ვახშიმი და მიეცა მოსვენება.

დაიშინჯა კიდევ უარსულები, მიეცა სიფთხილას ბრძანება-
 ჯარის მედლეკეს და მთელმა ბანაკმა მოისვენა. არ ვიცი
 სხვებს როგორ,—ქუ კი კარგა ზომიერათ მოქანტულს,—
 ლაზთთანაჲთ შეძინა. უცნებ ნაშუადღის ორს საათსედ
 შემოგვესმა თოფის სროლა და საშინელი ღრიალი. წა-
 მოვდექით ფეხსედ. ვერ წარმოადგენთ რა საშინელება
 იყო: სამივე მხრიდან მოდიოდა გასურებული ტყვიან. წი-
 ნამძღვანმა მასწინვე დაიარა ყველა მხარეები,—ყველგან ისე
 მაგრათ და მკვიდრათ იდგა ჯარი, როგორც გაჭიმული
 ჭაბჭანი. სროლასედ სროლა იყო ზისუსედ და მისთან
 გაუწვევტელი ხმამაღლივი გიჟინა. თფილისის ადგილობ-
 რივს ზოლგის მესამე ბატალიონის ღრიალმა—თავზარი
 დაგვტა. წინამძღვანი ფიცხლავ მიემართა იქ, მაგრამ,
 დიქრთა, წამბზავი იყო: მთელი ბატალიონი არეული
 იყო, ზოგი წევს, ზოგი ფეხსედ დგას, ზოგი ჩახოქი-
 ლია,—იყო უთავბოლო თოფის სროლა იმათ მხრივე და
 საშინელი ღრიალი!...აი რას წარმოადგენდა ეს მხარე-
 აფიცრები ზოგი იქ იყო, ზოგი არა,—მაგრამ ერთს ად-
 გილს დიდხანს იმათგანი აწავინ დაჩენილა. არ იქმნა
 ვერ დააყენეს რიგინათ ფეხსედ,—აუგამაღეს თოფის
 სროლა და ღრიალი, მაგრამ შენც არ მომიკვდე. შემდეგ
 წინამძღვანმა უბანა თოფები სულ დაეცაჩივლებინათ და
 უჯინ მიმდგარიყენენ. თუძრა ამ ბატალიონმა რამდენჯერ-
 ძე ერთხმათ ესროლეს თოფები,—მაგრამ თითონც არ
 იცოდნენ—საით მიდიოდა იმათი ტყვიან. ეტუობოდა
 რომ მტერი ამ სუსტს ადგილს უფრო მოაწვა. რა და-
 იწივა ბატალიონმა უგან,—მასწინვე წინამძღვანის ბრძა-
 ნებით ფშავ-თუშების დასმა დაიჭარა იმათი წინა აღავი.
 რა მოვიდნენ იმ ადგილს, ფშავლებმა და თუშებმა მოი-
 მართეს თოფები და ფიცხლავ წაწვენენ—სერსედ. ესრო-
 ლეს ერთხელ—მეორეთ და მით მოსპეს მტერის მხრი-
 დამ სროლა. ამასობაში ლეკებმა რამდენჯერძე შეუტოეს
 სხვა მხარეებსაც, სადაც ქართლის დასება, თელავის და
 სიღნაღის გამანდები იდგა,—მაგრამ ვერა გააწევს რა,—
 ამათმა ბეჭითმა და მარჯვე სროლამ უკუაქცია მტერი.
 ცხენებსაც დაეცნენ ლეკები, მაგრამ გავზახნილმა ორმოც
 და ათმა გაცმა თელავის და სიღნაღის გამანდისამ,—ბეჭ-
 რი გადაატარეს უიკამელა და მით დაუშალეს ცხენების
 გაწევა.

(შემდეგ უჩება.)

კიჩოელი.

სამართნავს ლექსები

I

გარგი ვაჟი ვატი შევიდეს ომში,
 თოფი რომ დასცაღოს ხმალი მოისწროს,
 იმთენი ვასტი ჭქმნას სწორთ ამხანაგში
 მტერი მარჯვედ მოჭკლას სხვამ არ დასწროს.

ჭალალი ინდომე ნუ გინდა სხვისა,
 ვინც არამს ინდომებს ის ეშმაკისა.
 ბანება რომ მოვა მადლისა მღვთისა,
 ერთის ღრუბლით სულ ქვეყნა მოიწწროს.

ჭკვიანს ვაცს ექმნება გონება გონი,
 სამოცი სჯულია ადამის ტომი;
 ჩვენში არ ერევა შავი მილთონი:
 ადათია, ცუცხლში უნდა დაიწოს.

დიქრთს გაუჩენია საჭმელად ზური,
 სიტყვას მოგასხენებ მომიცდე უური:
 საყდაწს უნდა ლოცვა, ღვთის სამსახური
 მუბაღე დავითამ არ დაივიწყოს.

ზღვას რას გააშრობს ვაწსკვლავის სიცხე?
 მტერანი ცხრილით როგორ უნდა აიწყოს?
 ქარი რას დააკლებს ქვიტკირას კვდესა,
 თუ გინდ წლის წლამდისინ ქროლა დაიწყოს?

თუ გინდ გაათეთრო სპილენძის თასი,
 სპილენძი ერთი, ვერცხლი ათასი;
 ჭიქს არ ედება აღმასის ფასი,
 თუ გინდ ოქროს ბეჭედშიც გაეწყოს.

ზოგი ვატი არის ეშმაკის მუშა,
 ეშმაკის ნაშენი დიქრთმან დაიუშა!
 გოგრა არ გახდება შირაზის მუშა,
 თუ გინდ მადლა თაღნაშიც დაეწყოს.

თუ გინდ თევზი დაჭკლავ, არ დაიუგარებს,
 ფეხთ ინის დადება რათ უნდა ვირებს!
 ქვიშა ბანბის ლეგს ვერ დაიჭირებს
 თუ გინდ უუთნის საბანშიც გაეწყოს.

ნურკინ იტყვიოთ, ეს უიწვილი ვინა ვარ?
 ანაზანა ვიცი სიტყვიოთ წინა ვარ,
 საოთნაო მქვიან არუთინა ვარ:
 სიტყვას ვიტყვი, ცამ ქუხილი დაიწყოს.

II

სოფელსა და სოფელს-შუა მთას ამბობენ, მართალია, ბუღბუღები თქვენის ბაღის გზას ამბობენ, მართალია, ხანი-მახინის სელმწიფისას დას ამბობენ, მართალია, ბევრა ქვეყანა გინასავს ზღვას ამბობენ, მართალია.

შეგვრადე, ხელი გაწვდინე, დამხსველიტე მყვალავითა, თათებზედ სისხლა ჩამოდის იფრად-იფრად ლაღავითა; მე ამ ნადვალს ვერ გაუძლებ გული მაქვს მისხლავითა რას მოკეშო მე, ლამაზო, თვალი მექმნა წვაღავითა, ჩემს ცაღდა ოცდა ოცსა სხვას ამბობენ, მართალია.

ვინც რომ მოვაგინებ, ჭკვალზედ უფრო ჭკვას დასდებენ, გულისუფრო წაერთმევა, ვისურზედან ხმალს დასდებენ; ნადვალსად შეიქნება თითქმის გულისა მთას დასდებენ, ან ჩაგდებენ ხაროში, ზედ წისქვილის ქვას დასდებენ, ჩამსვლელი ვეღარ ამოვა, ჭკვას ამბობენ მართალია.

დამკარგე, ნახინს ვერ გაველ, დამკარ ზღვისა სიღასავით, ახლა შიშით დოს უბერამ, შენ გამთუთქე შიღასავით ნახვერამდის ორმოში ვარ გატეხილი ქიღასავით. ახლა მაინც დამეხსენით, გავცვითილვარ ლიღასავით, ზაოთხარს გურგინ ხანის ემას ამბობენ, მართალია.

ბრძოლა რომის დასაპრობლად

(პეპლეგო) *).

ი ტ ა ლ ი ა

ამასობაში ამალასენტას მოესმა წყლის შემოვარდნის შუილი. დაფეთებულმა ამალასენტამ დაიწყო აქედ-იქით ტრიალი, რომ როგორმე გასაღელი კარი რამ ეპოვნა; მიხედ-მოხედა კედლებს, მაგრამ დელფინებისა და ტრიტონების მეტი ვერა დაინახა რა. თვალი მოჰკრა ლუსკუმად გამოკვეთილს თავს მეღუზისას, რომელიც ჰვარავდა სანათურს და ერთი საშინლად დაიკივლა. მეღუზის თავი იქით მიწეულიყო და სანათურიდამ გამოიჭყიტებოდა ცოცხალის ადამიანის პირის სახე. ამალასენტას მთელმა ტანმა თრთოლა დაუწყა, მიეყუ-

და მარმარილოს კედელს და თვალი მიაპყრა ამ საშინელს სანახაობას. დიან, პირის სახე იგი იყო გოდელინდისა, სრულიად შეშლილი მტრობისა და ბოროტებისაგან.

ამალასენტას მუხლი მოეჭრა და ორიეხელი მიიფარა პირის სახეზედ.

— აქ, აქა ხარ შენ!

ამის პასუხად ხრინწიანის სიცილის ხმა მოესმა

— დიან, ამელუნგების რძალო, მე აქა ვარ და ჩემთან არის შენი აღსასრულიცა. ეს სახლი ჩემია—იგი შენ სამარეთ შეგექნება. მე ეს სახლი ვიყიდე კასიოდორისაგან, მე უკან გამოგედევნე შენ, რომ შურის-ძიებითა ჩემი გულის წყურვილი მომეკლა. მე სიხარულით დავსტკბები, როცა ელდა და ტანჯვა მაგ ამაყს სახეს დაგიბრეცს და შეგიშლის მაგ ამპარტავანს სანახაობას,—ოჰ, მე ხარბად შევსავ მთელს ზღვას შურის-ძიებისაო.

— შურის-ძიებისას! რისთვის, რისთვის! რა მიზეზია მაგ სიკვდილით მოსილის მტრობისა და მძულვარებისა?

— რაო, მაგას შენ კითხულობ კიდევ! მართალი ხარ, ბედნიერება გულმავიწყია, მაგრამ მტრობას კი თავის დღეში არა დაავიწყდება რა. განა დავავიწყდა, რომ ოდესღაც რავენნაში ორი პატარა ქალი მინდორზედ თამაშობდნენ? ერთი მათგანი მეფის ასული იყო, მეორე კი ბალტთა გვარისა. ორივე ლამაზნი და მხიარულნი იყვნენ. სხვათ პატარა ქალებს, ამ ორთთან მოთამაშეთ, უნდოდათ დედუფალი ამოერჩიათ და ამოარჩიეს გოდელინდა იმიტომ-რომ იგი შენზედ უფრო ლამაზი იყო და არც იმისთანა გულ-ამაყი იყო როგორც შენ. ორჯელზედი-ზედ ამოარჩიეს გოდელინდა. ხოლო როცა მესამედაც იმის ამოარჩევა უნდოდათ, მეფის ქალი სრულიად აინთო რისხვითა და 'შურითა, წაველო ხელი ხეხილის-საკვეცს მაკრატელსა....

— ოჰ, ღმერთო მიხსენ!.. ნუ, ნულარ იტყვი, გოდელინდავ.

(*) იგეგია № № 19, 21, 22, 23 და 24.

— და ჰსტუორცნა პირის სახეში გოდელინდას. საშინელის კივილით, სისხლში მოსვრილი დავეცი მე მაშინ დედამიწას. მთელი მარცხენა ლოყა თავიდან ბოლომდე გამეხა, მარცხენა თვალი გამომეთხარა. ეჰ, რა რიგად მტკიოდა, რა რიგად! მე თითქმის ეხლაცა ვგრძნობ იმ ტკივილსა.

— შემინდე, შემინდე, გოდელინდავ, ამოიკენესა ამაღასვინტამ.

— შემინდეო! შენ გინდა, რომ მე შენ ეგ შეგინდო? არა, შენ მაშინ ძლევა-მოსილებით ფარფარებდი, ბურთი და მოედანი შენ დაგრჩა, მერე როგორ? სამუდამოდ — გოდელინდა შენ ველარას ფერში ვერ შეგეცილებოდა: იგი ჰსწუხდა და ტიროდა ჩუმ-ჩუმად, ყოველს ადამიანს ემალებოდა მაგრამ გაიარა რამდენიმე წელიწადმა. მეფის დარბაზს მოვიდა კეთილშობილი ევტარინი; თვითონაც სწეული იყო და შემობრალო ცალთვალა, დამახინჯებული ქალი. იგი იმდენის გულ-კეთილობით, იმოდენის გულის-ტკივილით მექცევოდა მე, მახინჯსა, მაშინ როდესაც სხვანი ყოველნი ზურგს შემაქცევდნენ ხოლმე როცა დამინახავდნენ! ვიშ, რა სასიამოვნოთ ჰქონდა ამისთანა ქცევა ჩემს მტკიენეულს გულსა! ბოლოს საქმე იმაზედ მიდგა, რომ მე ის ცოლად მიერთავდა. მაგრამ შენ ეს შეიტყე თუ არა, მაშინვე იმის ცდას შეუდეგ, რომ წაგერთმია ჩემთვის ევტარინი; იქვის გამო კი არა, — არა, შენ ის არ გიყვარდა: შენ მხოლოდ ის გინდოდა, რომ შენ დაგრჩენოდა სამეფოში პირველი კაცი, მემკვიდრე გოთთა სამეფო გვირგვინისა. ბედმაც ხელი მოგიმართა; მამა შენი არ იყო ჩვეულ შენთვის რაზედმე უარი ეთქვა და ევტარინმაც დავიწყებას მიჰსცა თვისი გრძნობა ცალთვალა მახინჯისადმი, როდესაც მას მანე გაუშალა მშვენიერმა მეფის ქალმა. მე ჩემს ბედად დამინიშნეს საქმროდ — თეოდოლადი — ეგ საბრალო ქალაჩუნა.

— გოდელინდავ, გეფიცები, მე არ ვიცოდი, რომ შენ ევტარინი გიყვარდა. მე როგორ შემეძლო... —

— მართალია, შენ როგორ შეგეძლო წარმოგედგინა, რომ ჩემისთანა დამახინჯებულს არსებას

მაგისთანა მაღალი გრძნობა ჰქონოდა? ჰოი, წყუულო, ნეტავი გყვარებოდა მაინცა! მაგრამ არა, — შენ მარტო სკიპტრა გიყვარდა და თვით ევტარინი კი გააუბედურე. მე მინახავს ევტარინი შენთან ერთად, იგი წვალეზული იყო, იგი გვემული იყო. მწუხარებამ გაუთხარა მას საფლაფი. მე წამართვი შენ საყვარელი კაცი და მოაკვდინე კიდევც... სისხლი, სისხლი მწურის მისდა სანაცვლოდ!...

განიერმა კამარამაც ციხისამ ხმა მოჰსცა: სისხლი, სისხლიო!

— მიშველეთ, დაიკვილა ამაღასვინტამ, დაუწყო ხელით კედელს ცემა და მის გარეშემო გაფეთებულად სირბილი.

— იყვირე, იყვირე, აქ შენ არავინ მოგეშველებს, აქ შურის-ძიების ღმერთის მეტი სხვა არა ვინ არის. შენი აღსასრულის საათი მოვიდა.

— რა გინდა ჰქნა?

— მინდა შენ ჩავახრჩო, აუჩქარებლივ ნელნელა ამ აუზში, რომელიც კასიოდორს აუშენებია. აქ, ამ კედლებ შუა მრავალი უპატიურობა მიმიღია შენგან, ბევრჯელ ვჩაგრულვარ. გახსოვს ამ აუზთან რამდენ ჯერ გამიხდია შენთვის ფეხსაცმელი და გამიშრია შენი საცვალი ტანისამოსი? აქ გითხრი კიდევ საფლაფსა.

ჰსტქვა ესა თუ არა, ჰახრაკს ხელი დაჰკირა.

რგვალი რკინის ფიცარი ორად გადიშალა, თვითო მისი ნახევარი კედლებზედ ჩამოეკიდა. ამაღასვინტას ელდა ეცა, რომ დაინახა ბნელი სივრცე, მის თვალთა წინ წარმომდგარი. საშინელის ჰახანით წყლის საგებრები მოეცალა მილებს, ტბის წყალი შემოვარდა და გასაოცებელის სისწრაფით აბანოს ოთახი წყლით იესებოდა.

ამაღასვინტა მიხვდა, რომ მას აუცილებელი სიკვდილი მოეწოდა და მოიკრიფა რა ყოველი ძალღონე თვისი, დაემორჩილა ბედის-წერას: ერთგან კედელზედ გამოკვეთილი იყო ჯვარცმა ქრისტესი. ამაღასვინტა დაეცა მის წინაშე მუხლებზედ, მიი-

ფრა თვალბზედ ხელი და მოჰყვა ლოცვასა. წყალი კი თან და თან უფრო მალლა ამოდიოდა ასე რომ კიბესაც მოადგა.

— შენ ლოცულობ კიდევ! შეჰყვირა გოდელინდამ: შორს მაგ ჯვარცმისაგან!

ამ დროს უეცრად კედლის მიღებდამ ყოველ მხრივ წამოხეთქა ცხელმა წყალმა და ოთახში ორთქლი დადგა.

ამალასენტა ეცა შუაგულს ადგილს, მედუზის ლუსკუმის ახლო, საცა ჯერ კიდევ წყალი არ მოდგომილიყო. აქედამ ამალასენტა რომ ბაქანზედ ასულიყო, მას შეეძლო განსაცდელი ცოტახნობით შეეფერხებინა; გოდელინდასაც ეგ უნდოდა, რომ ამალასენტა უფრო დიდხანს ტანჯულიყო განსაცდელის მოლოდინითა და თვითონ ამით ესამოვნა.

წყალი მარმარილოს იატაკზედ ამოვიდა კიდევ და ამალასენტას ფეხს შემოჰსწვდა. საწყალი ამალასენტა სწრაფად ავიდა ბაქანის კიბეზედ, გადმოეყუდა მუაჯირს და დაიყვირა:

— ყური მიგდე, გოდელინდაე! ჩემი უკანასკნელი ვედრება მოისმინე, მე გვევდრები ჩემის თავისთვის კიარა, ჩემის ხალხისათვის, ჩვენის ხალხისათვის—პეტროსას უნდა ხალხის დაღუპვა და თეოდოლადიც....

— მე ეგ წინაღვე ვიცოდი, რომ სამეფოზედ ფიქრი ყველაზედ უფრო ძალიან გაწუხებს შენ. მოკვდი, სამეფო ჩვენი დაღუპულია სამუდამოდ. ბელიზარი მოახლოებულია კიდევ და გოთთის ხალხს ამ ამბავს არავენ შეატყობინებს.

— ჰსცდები, შე სატანავ, იმათ შეტყობილიცა აქეთ ჩემგან. გაუმარჯოს ღმერთმა ჩემს ხალხს! სიკვდილი მტერთა მისთა და ცხონება სულსა ჩემსა!

ამ სიტყვებით ამალასენტა გადავარდა ბაქანიდამ წყალში და მსწრაფლ დაიძირა მის ზეირთთა შორის.

გოდელინდა დიდხანს შეჰყურებდა იმ ადგილს საცა იდგა ამას წინად მისი სხვერპლი.

მერე შეხედა წყალს; დაინახა წყლის ზედაპირზედ მოტივტივებული ყელსახვევი ამალასენტისა.

— სიკვდილშიაც კი ეს დედა-კაცი ჩემზედ უდიდესი და უმაღლესია, ჰსთქვამან: რა ხანგრძლივად იყო ჩემში მტრობა და რა მოკლე ყოფილა წუთი შურისძიებისა!

ამ ამბის შემდეგ რამდენსამე დღეს უკან პეტროსას სადგურში შეყრილიყვნენ რამდენიმე წარჩინებულნი რომაელები. მათ შორის სამღვდლონიც იყვნენ. მათ სახეზედა გამოხატული იყო გულისწყრომა, რისხვა და ზარი.

— ხმა-მალლა და საქვეყნოდ გიცხადებთ თქვენ ჩემის იმპერატორის სახელითა, წარმოჰსთქვა პეტროსამ: რომ შეიძლება ფათერაკი რამ შეამთხვიონ და ძალა რამ იხმარონ მეფის შთამომავლობის გვამსა ზედა. აი ცხრა დღეა გასული მას აქედ, რაც იგი უჩინოდ იქმნა რავენნიდამ. იმავე დროს უჩინოდ იქმნა დედუფალი გოდელინდაც. მე ყოველგან გავგზავნე მღევარი და მზვერავი, მაგრამ აქამომდე არა რა ამბავი არ მომსვლია; ვაითუ...

სიტყვა ვერ დაასრულა. რალაც ბუნდი ხმაურობა მოესმათ ჰერკულესის მოედნიდამ. ამ ხმაურობის უმაღლვე კართ უკან აჩქარებულის ფეხის ხმაც მოისმა. ფარდა გადიწია და მატყრით მოსვრილი ბიზანტიელი მონა შემოვარდა ოთახში.

— ბატონო, იგი გარდაიცვალა, იგი მოაკვდინეს, დაიძახა მონამ ხმა-მალლა.

— მოაკვდინესო! განიმეორა ერთხმად ყველამ.

— ეინ მოაკვდინა? ჰკითხა პეტროსამ.

— გოდელინდამ, თავის აგარაკში, ბელვენერის ტბაზე.

— მიცვალებული სად არის? სად არის მკვლე-
ლი მისი?

— გოდელინდა იფიცება, რომ დედუფალი
ამალასენტა თავისის მიზნით დაიხრჩო აბანოში,
რადგანაც ფრთხილად ვერ მოექცა წყლის მიღებ-
საო. თვითონ გოდელინდა ხალხის რისხვას გაექცა
და დაიმალა ვერეტრის ციხეში.

— კარგი! ჰსთქვა პეტროსამ: მე მივდივარ ეხ-
ლა გოთთა მეფესთან და თქვენც გთხოვთ წამობ-
ძანდეთ, კეთილშობილნო გვამნო! თქვენს მოწმო-
ბას დავემყარები იმპერატორის უისტინიანეს წი-
ნაზე.

ჰსთქვა და გაემართა მეფის სასახლისაკენ.

მეფე წინ მოეგება და განუწოდა ორივე ხე-
ლი, მაგრამ როცა დაინახა რომ პეტროსას ამა-
ლაც თან-მოსდევს, უცბად შედგა, რადგანაც ელდა
ეცა რომ დაინახა პეტროსა გაჯავრებული და წარბ-
შექმუნებელი.

— შენ, გოთთა მეფეო! შეჰყვირა პეტროსამ
კარის ღირებულ დაადგა ფეხი თუ არა: მე ბიზან-
ტიის სახელით გთხოვ მომცე ანგარიში მასზედ თუ
რა შეემთხვა მეფე თეოდორისის ასულს! სად არის
ამალასენტა?

მეფემ გაოცებით შეხედა დესპანს, ჰკვირობდა
მის ცბიერობას, ჰსჩანდა რომ მეფე ვერ მიუხვდა
აზრსა. მეფემ ხმა არ გაჰსცა.

— სად ირის ამალასენტა, სადა? განიმეორა
პეტროსამ და ფეხი წინ წადგა.

— იგი გარდაიცვალა, ჰსთქვა თეოდოლაღმა
და აირივა.

— იგი მოკლულია, დაიყვირა პეტროსამ: ასე
ლაღადებს მთელი იტალია, მოკლულია შენგან და
შენის ცოლისაგან. იუსტინიანე, ჩემი უმაღლესი
ბრძანებელი, მწე-მფარველი იყო იმ დედა-კაცისა,
იგი სამაგიეროს გადაგიხდის: მე შენ ომს გიცხა-
დებ ჩემის იმპერატორის სახელითა, ომს—პირის-
პირ თქვენდა, სისხლის მსმელნო ბარბაროზნო,
ომს—პირის-პირ მთელის თქვენის გვარეულო-
ბისა.

— ომს პირისპირ მთელის თქვენის გვარეუ-
ლობისა! განიმეორეს რომაელთაცა, გატაცებულთ
ამა წუთის მედიდურობით და გოთთა მძულვარე-
ბითა. ჰსთქვეს ესა და როგორც ტალღა ზღვისა
მიწიენენ ათრთოლებულს მეჟუზედ.

— პეტროს, წაიბუტბუტა ელდაცემულმა თე-
ოდოლაღმა ხმადალა: რად იფიწყებ ჩვენს მიერ
დადგენილს შეკრულობას, ხომ შენ თვი-
თონ...

პასუხის მაგიერ დესპანმა ამოიღო უბიღამ
დახვეული ქალღი და დახია.

— ყოველივე კავშირი ჩემის იმპერატორისა
და ამ სისხლში მოსერილ გვარეულობის შორის
მოსპობილია დღეის იქით, ჰსთქვა პეტროსამ დიდე-
ბულის სახის მეტყველებითა.

— ოჰ, ღმერთო ამოიკენესა თეოდოლაღმა:
რაგინდა ჩემგან პეტროს?

— მე მინდა რომ შენ შენს ბედს დაემორჩი-
ლო და გასხვა გოთნი იტალიიდან. შენ და გოდე-
ლინდას კი წარგადგენთ განსასჯელად ბიზანტიაში
იუსტინიანის ტახტის წინაშე, იქ...

სიტყვა გააწყვეტინა გოთთა საყვირის ხმამ,
და ოთახში შემოცვივდა ამოღებულის ხლმებითა
მთელი ჯგუფი გოთთა მეომარებისა, რომელთაც
წინ მოუძღოდა გრაფი ვიტიგესი.

— ვინ ჰბედავს ამისთანა საუბარს გოთთა მე-
ფის სასახლეში? იკითხა დადინჯებულის ხმით გრაფ-
მა. პეტროსა ერთხანად შეფთხა, მაგრამ მალე მო-
ვიდა თავის გონზედ.

— შენ გრაფო ვიტიგეს, უთხრა პეტროსამ:
არ გეკადრება წამოესარჩლო ამ კაცის მკვლელობა.
მე მაგას ვიწვევ ბიზანტიაში, რათა წარსდგეს იმპე-
რატორის წინაშე განსაკითხავად.

— ეს ვითხრა და შენ, ამელუნგო, მართებუ-
ლი პასუხი ვერ უგე? შეჰყვირა მოხუცებულმა გოთ-
თა წინამძღომელმა, მიუბრუნა რა სიტყვა მე-
ფესა.

მეფემ ხმა არ ამოიღო.

— მაშ მის მაგიერად ჩვენ გაგცემთ პასუხს, ჰსტეკა ვიტიგესმა: მაშ დაიხსომე შენ, ბერძენო. დაიხსომეთ თქვენც გულმრუდენო და უმადურნო ჩავენნელებო, რომ გოთთა ერთი თავის-უფალია და ცისქვეშეთზედ არავენ მიაჩნია არც ბატონათ, არც გამკითხავათ.

— მაშ კაცის-კვლა, სისხლშესვრილი მოქმედება თქვენში განუკითხავად ჩჩება? იკითხა პეტროსამ.

— როცა მაგისთანა ამბავი მოხდება ხოლმე ჩვენში, ჩვენვე განვიკითხავთ და სასჯელსაც ვსდებთ. ხოლო უცხოეთელს არ მოვუშვებთ და ნამეტნავად ჩვენს მტერს, — ბიზანტიის იმპერატორს. მას არამც თუ ჩვენს მეფეს არ მივცემთ ხელში, არამედ უკანასკნელს გოთის მონასაცა.

— მაშ თეოდორადის ბრალი და სასჯელი თქვენ გადაგხდესთ დღეის იქით. ჩემის ხელმწიფის სახელითა თქვენც გიცხადებთ ომსა, უთხრა პეტროსამ: — თრთოდეთ წინაშე იუსტინიანისა და ბელიზარისა!

ამის პასუხად გოთებმა სიხარულის ძახილი შექმნეს.

პეტროსამ იტალიაში მონდობილი საქმე შეასრულა. რავენნიდამ წასვლის უწინარეს გაუგზავნა იუსტინიანეს დაწვრილებითი მოხსენება მისდამონდობილ საქმის თაობაზედ და ბოლოს ასე დაასრულა წერილი:

„ამ სახით, ხელმწიფეო, შენ ერთის მხრით უნდა კმაყოფილი იყო შენის ერთგულის მოსამსახურისა და მეორეს მხრით მისი, რომ საქმე ასე კარგად დაეწყო იტალიაში. ბარბაროზთა შორის განხეთქილება არის და ორად განიყენენ: ტახტზედ ზის ყველასაგან მოძულეებული მეფე, უნიკო და ორგული; იტალიის ხალხი ყველგან შენკენ არის; სასწაული რამ უნდა მოხდეს, რომ შენის საწადელის აღსრულებას კეთილი ბოლო არ მიეცეს.

„მხოლოდ ერთი რამ უსაზღვროდ მაწუხებს, ის, რომ მე ვერას გზით ვერ შევიძევე სიკვდილი-

საგან დამეხსნა უბედური ასული თეოდორისისა. გვედრები დაარწმუნო ჩემი უმალღესი მბრძანებელი, მეუღლე იმპერატორისა, რომელიც თავის დღეში ჩემი მწყალობელი არ ყოფილა, რომ მე თვითვეულად აღვასრულე მისი ბძანება შესახებ გოთთის დედუფლის ამალასეინტისა, რომლის ბედისათვისაც ასე გულმხურვალედ ზრუნავდა, როცა წამოსვლის წინად ეახლდი გამოსათხოვნელად ჩემს ხელმწიფას. რაც კი შეეხება თეოდორადს და გოდელინდას, რომელთაც ჩვენ გადმოგვცეს გოთთა სამეფო, ამათ გამო ვბედავ მოვახსენო დიდს ხელმწიფას თეოდორას ერთი კანონი უმალღესის კეთილ-გონიერებისა: საშიშარია ხელმწიფის სასახლეს დაუახლოვონ ისინი, რომელთაც ჩვენი ხეაშიადი იცინა.“

ეს წერილი გაუგზავნა თუ არა, პეტროსა ბიზანტიაში წასვლის მზადებას შეუდგა. მას უნდოდა ფეხ-დაზმით სიარული, აუჩქარებელი, იონის ზღვის პირ-პირ სვლა, რომ ალლო აელო მისი, თუ ხალხი რას ჰფიქრობს და საით მიიწევს ხალხის წადილი და გულის თქმა. იგი მეტად მადლიერი იყო თავისის მოღვაწეობისა, იტალიაში, როცა ამაზედ ჩაფიქრდებოდა ხოლმე, — და ეძლეოდა ოცნებას მასზედ თუ რა ჯილდო მოეღოს ბიზანტიაში. პირველი რომ იგი მიღის თავის ქვეყანაში ერთი ორად მდიდარი მასზედ რაც მანამდე იყო, მეორე რომ იქ თავის ქვეყანაში იმედოვნებდა თავადობის მიღებას ჯილდოდ. რა რიგად უხაროდა პეტროსას როცა წარმოიდგენდა, რომ იგი დღესა თუ ხვალ, როგორც თანასწორი გვერდთ დაუდგება ნარხესსა, თავის ამპარტავან ბიძაშვილს, რომელმაც ამისათვის არაფერი კეთილი არა ჰქმნა რა!

რამდენსამე დღის შემდეგ იგი გამოეთხოვა თვის მეგობრებსა რავენაში, ჩაჯდა დესპანის ხომალდში „ნემეზიდაში“ და წამოვიდა სრულიად კმაყოფილი და ბედნიერი.

რა მიუახლოვდა ბიზანტიას, პეტროსამ თანხმად თეოდოროსთან დადებულ პირობისა, გაგზავნა თალქნიანი ნაფი ლამპსაკილამ რომ თეოდოროს აცნობონ მისი მოსვლა. აი გამოჩნდა კიდეც ბიზანტის ნაფთ-სადგური. ჯერ ხომალდი პეტროსასი ნაფთ-სადგურში არ შესულიყო, რომ შორს გამოჩნდა თეოდოროს საკუთარი გემი. ის გემი წინ შეხვდა დესპანის ხომალდს და რამდენსამე წუთს შემდეგ მოისმა გემიდან ბძანებაცა, რომ ხომალდი დესპანისა შემდგარიყო. როცა ნაფი და ხომალდი ერთმანეთს დაუსწორდნენ, ხომალზედ გადმოვიდა ალექსანდრე. მან ხომალდის მმართველს მიაწოდა რაღაცა ქაღალდი. მმართველმა დახედა ქაღალდს თუ არა, ფერი ეცვალა ელდისაგან. ალექსანდრე მიუბრუნდა პეტროსას და უთხრა:

„იმპერატორის იუსტინიანეს სახელითა! შენ სასჯელში მიგცეს და სასჯელად დაგინიშნეს ხერსონესის მადნების თხრა იმისათვის, რომ ყალბი ოქმები შეადგინე, უკანონოდ ახდევინე ხალხს სახელმწიფო გარდასახადი და მტრების ხელში ჩააგდე ასული თეოდორიხისა. იმპერატორს გული უთქვამდა რომ შეენდოთ შენთვის, მაგრამ ამაღასენტას სიკვდილით უნუგემოდ შთომილმა ხელმწიფამ ჩვენ-მა თეოდორამ გაღუშალა იმპერატორს ყოველი შენი აღრინდელი შეცოდება და დაარწმუნა, რომ შენ და გოდელინდას ერთი პირი მიგიციათ და ერთად გიმოქმედნიათ. ყოველი შენი ქონება სახასოდ დაიდვა. ამასთან თეოდორამ ერთი რამ დამაბარა შენთან, უთხრა ეს ალექსანდრემ და მერე ყურში წაჰსურჩულა: თეოდორამ დამაბარა, რომ შენ თვიჯონ შენს ჭკვიანურს წაგნში მირჩევილი ბოლო მოგულო მას, ვინც ჩვენი ხეაშიადი იცისო.“

ალექსანდრე ისევ თავის გემში ჩაჯდა და პეტროსას ხომალდი „ნემეზიდა“ კი გამობრუნდა უკან ბიზანტიის ნაფთ-სადგურიდან და სწრაფად თვალიდამ მიეფარა.

(შემდეგი იქნება.)

**სახალგაძვანელონი, შადგენილინი
ი. გოგაბაშვილისაგან.**

ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახლობაში სახმარებელი, სსლი ვრცელი და შეკვლილი გამოცემა, ფასი ორი შაური. ისუიდემა გამომცემლის გრიჭუროვის წიგნების მაღაზიაში გუკიის ხიდთან. ვინც ნაღდ ფულზედ ასს, ან მამეტეუელს ეგზემპლიანს ერთბაშთ იყიდის, იმას ეგზემპლიანი დაეთმობა 9 კაპიკათა.

დარჩევა მასწავლებელთათვის შესახებ ხმარებისა წინეთ მოხსენებული წიგნისა, ფასი ერთი შაური, ისუიდემა იქვე და მელიქიშვილის სტამბაში.

დედა ენა, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი, სახალხო შკოლებში სახმარებელი, გამოცემა ჰიჭველი, შემკული მზაყალი სურათებითა, ფასი ექვსი შაური, ყდაში გადაკრული ცხრა შაური, ისუიდემა ვანთანოვის წიგნის მაღაზიაში გუკიის ხიდზედ ვინც ნაღდ ფულზედ იყიდის ერთთ ოც და ათ ეგზემპლიანს, ან მამეტეუელს, იმას დაეთმობა უფლო ეგზემპლიანი სუთ შაურათ, ყდაიანი ორ ანაზათ.

ბუნების ძარი, ანუ საკითხავი წიგნი დაბალ კლასებში სახმარებელი, მესამე გამოცემა, შეესებული და შემკული სურათებითა და საქართველოს კარტითა, ფასი სუთიქტი შაური. ისუიდემა ვანთანოვის მაღაზიაში. ეგზემპლიანი დაეთმობათ თოთხმეტ შაურათ, ვინც თხუთმეტ ეგზემპლიანს ერთთ ნაღდ ფულზედ იყიდის, ცამეტ შაურათ, ვინც ერთთ წაიღებს ოც და ეგზემპლიანს და სამ ანაზათ ას ეგზემპლიანის ერთთ მუიდეკლას. ვისაც სურს ყდაში გადაკრული მიიღოს, უნდა ამ ფასს დაუმატოს სამი შაური.

საქმავილო კონა პირველ დაწყებითი მოთხრობებისა ბუნების მეცნიერებიდგან, გამოცემა ჰიჭველი, ფასი ექვსი შაური. ისუიდემა თფილისში ვანთანოვის და გრიჭუროვის მაღაზიებში და ქუთაისში სკიმონ ჩომახიძესთანა.

ისუიდემა უფ. ვანთანოვის წიგნის მაღაზიაში ქართული წიგნი **ბლოზა მუჟე პეკალე მმოღისა** გამოცემული ზაქ. კიჭინაძისაგან. ფასი ერთი შაური.